

Lausunto

12.05.2021

Asia: VN/10321/2021

Lausuntopyyntö ehdotuksesta valtioneuvoston periaatepäätökseksi Helmi-elinympäristöohjelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Vesiensuojeluyhdistysten Liiton lausunto HELMI-ohjelmasta:

HELMI-ohjelma on merkittävä panostus maamme luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen, jota Suomen Vesiensuojeluyhdistysten Liitto kannattaa. Ohjelma keskittyy luontoarvojen osalta arvokkaiisiin elinympäristöihin, ja suunniteltu rahoitus on n. 100 milj. euroa vuosittain (yht. 900 000 000 €.). Suomen Vesiensuojeluyhdistysten Liitto kiittää mahdollisuudesta olla mukana HELMI-ohjelman ohjausryhmän uraa uurtavassa työssä. Edustajamme ohjausryhmätyössä oli FT Heli Jutila Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry:stä. On hienoa, että ohjelmalla voidaan parantaa niin monien lajien ja luontotyyppien tilaa.

HELMI-ohjelmassa vesi- ja rantaluonnon monimuotoisuus ja kunnostus huomioidaan varsinkin pienvesien osalta. Pienvesiin luetaan purot ja norot, lammet, lähteiköt ja lähteet sekä fladat ja kluuvit. Heikosti tunnetut rantaluontotyypit ansaitsevat paikkansa ohjelmassa. Rantojen hoitotoimilla voidaan kohentaa mm. hiekkarantojen sekä seitsemän dyynityypin ja pienvesien kunnostuksella purojen ja kahden lähteikkötyypin suojelutasoa. Lintuvesien kunnostus vaikuttaa ainakin kahden järvityypin ja useiden luonto- ja lintudirektiivin lajien suojelutasoon positiivisesti. Itämeren matalat lahdet ovat myös tärkeä luontotyyppi.

HELMI-ohjelman kaikki kuusi pääteemaa liittyvät vesiensuojeluun, sillä valuma-alueella oleva toiminta vaikuttaa alueelta tulevaan kuormitukseen. Eiten vesiensuojeluyhdistysten toimintaan liittyvät teemat vesi- ja rantaluonnon kunnostus, lintuvesien kunnostus ja hoito sekä soiden ennallistaminen ja vesien palautus, mutta myös muissa teemoissa on yhtymäkohtia esim. tärkeässä perinnebiotooppien kunnostus- ja hoitoteemassa, rantaniittyperinnebiotoopit liittyvät rajatta vesiin.

HELMI-ohjelma kytkeytyy hyvin muihin ohjelmiin ja strategioihin, mikä osaltaan osoittaa Helmi-ohjelman tarpeellisuuden. Vesienhoitosuunnitelmissa tunnistetaan erityisalueiksi keskeiset Natura 2000 -alueet luonto- ja lintudirektiivin vesistä riippuvaisten lajien ja luonto-tyyppien esiintymisen perusteella. Lisäksi huomioidaan kansallisesti uhanalaiset lajit ja suojeleohjelmat. HELMI:ssä tehtävät pienvesien kunnostukset tukevat vesienhoidon tavoitteita, joissa painotus on suuremmissa joissa, järvissä ja rannikkovesissä. Toivottavasti HELMI:ssä tehtävä pienten virtavesien kunnostaminen tukee paitsi vaelluskalojen myös muiden virtavesieliöiden elinolosuhteita ja lisääntymistä latvavesissä.

On syytä korostaa, että vesienhoidossa luonnon monimuotoisuuden huomiointi tulee nostaa nykyistä keskeisempään osaan, varsinkin kun HELMI-ohjelmaa ei ole suunniteltu turvaamaan suurinta osaa vesistämme. Ravinnepäästöjen vähentämiseen tähtäävät vesiensuojelutoimet eivät saa olla ristiriidassa elävän vesiluonnon kanssa. Esimerkiksi peltojen kuivatuksen nimissä tehdyt jokien perkaukset, joilla voidaan myös vähentää ravinnekuormitusta, monesti vahingoittavat vesiluonnon monimuotoisuutta. Tulvasuojelussakin vesiluonnon monimuotoisuuden näkökulma tulee nostaa nykyistä keskeisempään rooliin.

Toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia on tärkeää tunnistaa. On pyrittävä synergiaan toimissa esim. liittyen ilmastonmuutoksen torjuntaan. Suunniteltu ohjelman tiivis seuranta on tarpeen, sillä mukana suunnittelussa ja toteutuksessa on useita organisaatioita. Metsiensuojelussa METSO-ohjelman jatkuminen on tärkeää nykyisen ohjelman jälkeinkin vuodesta 2026 alkaen, ja tämäkin on hyvin kirjattu ohjelmaan.

HELMI-alueiden valinnassa tarvitaan myös vesiensuojelun asiantuntemusta. Alueiden valintakriteereissä mainitaan laaja ja monitavoitteinen valuma-aluesuunnittelu ja sen mukaiset priorisoidut toimet. HELMI-kohteiden valinnan pohjana tulee olla luonnontieteellisin kriteerin tapahtuva tarkastelu (esim. soiden osalta tämä on kuvattu raportin liitteessä), vaikka vapaaehtoisuus on ohjelman tärkeä periaate.

Alueellisilla vesiensuojeluyhdistyksillä on vesistön tila- ja valuma-alueetietoa toisaalta yhteistarkkailujen ja toisaalta hankkeiden kautta toteutettujen vesistökuunnostus- ja -hoitotoimien osalta. Katsomme, että meillä olisi annettavaa esim. käynnistyneessä PUROHELMI-hankkeessa, jossa varsinkin Etelä-Suomessa uhanalaisten pienten virtavesien tilaa pyritään pa-rantamaan. Yhdistyksillä on osaamista mm. vesien ja rantaelinympäristöjen lajiston ja luonto-tyyppien tunnistamisessa. Yhdistykset ovat osallistuneet mm. vieraslajien torjuntaan ja luontotyyppien kunnostuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Yhdistyksissä on kiinnostusta osallistua myös pienvesien ja rantaluontotyyppien seurantamenetelmien kehittämiseen.

On ensiarvoisen tärkeää, että HELMI-toimenpiteille, mutta myös alueiden luontoarvoille luodaan avoin, julkinen kartta- ja lataussovellus. Tämä mahdollistaa hallinnon ulkopuolisten toimijoiden laajemman osallistumisen ohjelman toteutukseen.

Ohjelman rahoitusta on mietitty huolellisesti yleistasolla. Rahoituksen jatkosuunnittelussa tulee turvata valtionhallinnon ulkopuolisten mahdollisuus saada rahoitusta. Omarahoituksen järjestäminen voi olla monelle toimijalle hankalaa. Aiemmin esim. hajajätevesiasetuksen neuvontaan osoitettiin alueellisille hallinnon ulkopuolisille toimijoille varoja ja tulokset olivat ensiluokkaisia. Esimerkiksi vesiensuojeluyhdistysten oli helppo tehdä kiinteistökohtaista neuvontaa, kun yhdistyksillä oli valmiina pitkä kokemus vesiensuojeluasioista. Riippumattomana toimijana kiinteistöjen omistajia oli helppo lähestyä. Vastaavalainen neuvontamalli olisi helposti luotavissa Helmi-ohjelmaan esim. kiinteistöjen maa- ja metsätalouden ojituskäytäntöjen ympäristöhaittojen vähentämiseksi. Myös monissa biologisissa seurannoissa alueelliset vesiensuojeluyhdistykset pystyvät paikallistuntemuksensa ja nykyisen päivittäisen näytteenotto-toimintansa ja hyvän venekalustonsa puitteissa toimimaan vesistöillä laadukkaasti ja kustannustehokkaasti.

Pienvesien kunnostukseen kannattaa ohjelman esityksen mukaisesti perustaa valtakunnallinen koordinaatioryhmä, mutta siihen tulisi varata rahoitusta, jotta hallinnon ulkopuoliset toimijat, kuten vesiensuojeluyhdistykset, voisivat lähteä mukaan.

Yhteenvedona edellä olevasta voidaan kiteyttää, että HELMI-ohjelma on huolella laadittu laaja kokonaisuus, jonka toteutukseen alueellisilla vesiensuojeluyhdistyksillä on osaamista ja kiinnostus osallistua.

Saarinen Risto
Suomen Vesiensuojeluyhdistysten Liitto ry